

Nr 1 - 2016
Januari

Årgång 19
Nr 47

SMÅDISIGT

MEDLEMSBLAD FÖR DIS-SMÅLAND

I detta nummer:

- Staffan G-son Lind: Monument vid Ryssby järnvägsstation – sid 1
- Bo Setterlind: Epistel i vinden – sid 2
- Ordförandens och redaktörens spalter – sid 3
- Ulf Örnemark: Att skiljas är att dö – sid 4-5
- Daniel Johnsson: När du vill veta mer om dopboken – sid 6-10
- Margareta Göthe-Dalgreen (Meg): Ros till SmåDisigt – sid 11
- Eva Johansson: Tre års fängelse för falska mynt – sid 12-13
- C C Engströms minnen (sista avsnitt) – sid 14-15
- Egon Burman: Glada miner på funktionärsträffen – sid 15
- Kallelse till årsmöte den 9 april i Hovmantorp – sid 16
- Egon Burman: Skägg på längden och på bredden – sid 16

Här fanns järnvägsstationen i Ryssby, en av stationerna på sträckan Vislanda-Bolmen som byggdes 1872-74. Ryssby upphörde som station 1966 och det fina stationshuset eldades upp av kommunen 1968. En motivering till det var att huset skymde sikten vid Storgatan.

Konstnären Staffan G-son Lind har gjort minnesmärket 1998 – två resväskor placerade på den forna perrongen. De är huggna i diabas från Målaskog (den svarta) och granit från Vånga (den rödaktiga). Handtagen av brons är gjutna av Björn Jäderås. G-son Lind står även för reliefen med lok och vagnar som finns på den bortvända sidan av muren. På något sätt blir konstverket både ett minnesmärke över alla resande som stigit av och på tåget här och ett monument över ett kommunbeslut som många tycker var fel. Huset borde ha rönt ett bättre öde.

Foto: Eva Johansson Text: Egon Burman

Välkomna till föredrag och årsmöte i Hovmantorp - lördag 9 april - Se program på sidan 16

DIS-Småland

Regionförening till Föreningen DIS – Föreningen för datorhjälp i släktforskningen

Verksamhetsområde: Jönköpings (F), Kronobergs (G) och Kalmar (H) län

Hemsida: www.dis-smaland.se

Styrelse

Tommy Nilsson	Backgatan 5	575 35	Eksjö	070-303 17 32	tommy@betoni.se	ordförande
Rainer Timander	Landshövdingegatan 10	392 31	Kalmar	0732-68 36 26	leoniden@gmail.com	v. ordförande
Börje Jönsson	Klosterstigen 9	575 37	Eksjö	070-863 12 17	borje.jn@gmail.com	kassör
Rune Elofsson	Norra Storgatan 44 A	575 32	Eksjö	0381-129 94	runehalvard444@gmail.com	sekreterare
Leif Berglund	Örngatan 11	561 33	Huskvarna	036-13 07 97	leifbhva@gmail.com	ledamot
Donald Freij	Hjälshammar Sjögård	331 93	Värnamo	070-278 08 85	donald@freij.se	ledamot
Arne Johansson	Södra Storgatan 29 D	598 71	Södra Vi	0492-205 20	webmaster@dis-smaland.se	ledamot
Katrin Lok	Brännerigatan 6	331 33	Värnamo	076-817 77 68	klokgen@gmail.com	suppleant
Egon Burman	Murmästarevägen 1	352 61	Växjö	0470-637 26	egon35@live.se	suppleant

Funktionärer

Börje Jönsson	Klosterstigen 9	575 37	Eksjö	070-863 12 17	borje.jn@gmail.com	fadder, utbildare
Tommy Nilsson	Backgatan 5	575 35	Eksjö	070-303 17 32	tommy@betoni.se	utbildare
Rune Elofsson	Norra Storgatan 44 A	575 32	Eksjö	0381-129 94	runehalvard444@gmail.com	utbildare
Leif Berglund	Örngatan 11	561 33	Huskvarna	036-13 07 97	leifbhva@gmail.com	utbildare
Margareta Edqvist	Syréngatan 19	571 39	Nässjö	0380-106 29	margareta.edqvist@telia.com	fadder
Donald Freij	Hjälshammar Sjögård	331 93	Värnamo	070-278 08 85	donald@freij.se	disbytombud, utbildare
Arne Johansson	Södra Storgatan 29 D	598 71	Södra Vi	0492-205 20	webmaster@dis-smaland.se	webmaster

SmåDisigt - Medlemsblad för DIS-Småland

Redaktör: Egon Burman – egon35@live.se

I redaktionskommittén ingår även:

Viola Ek, Hovmantorp 0470-773102

Eva Johansson, Gunnebo 0490-13819

ISSN 1650-3066 Upplaga 1500 ex 4 nummer/år.

Tryckeri: Lindströms Tryckeri, Alvesta.

Ansvarig utgivare: Föreningens ordförande.

Manus sänds till redaktören, som förbehåller sig rätten att redigera artiklar som kommer till användning.

Citat ur SmåDisigt får göras om källan anges. För återgivning av signerade artiklar samt illustrationer krävs tillstånd av författaren/illustratören/fotografen. Författarna får möjlighet att granska sitt redigerade material före tryckning.

Redaktören uppmanar medlemmarna att bidra med material till SmåDisigt samt föreslå frågor att behandla i kommande nummer. Hjälps också till så att vi blir fler medlemmar i DIS-Småland.

Medlemsavgift

150 SEK + DIS-Småland 80 SEK

Plusgiro 140 33-5 Föreningen DIS

Organisationsnummer 82 70 01-1029

Adressändringar sänds till

Föreningen DIS

Gamla Linköping, 582 46 LINKÖPING

E-post dis@dis.se

Epistel i vinden

Visst känns det

– att cykla genom ett årtusende
på vägen under samma himmel

och vid samma sjö

som alla dessa, som för sekler sedan
levde här och dog.

Samma dofter kommer emot en,

samma skönhet,

samma sol,

och cyklistens hjärta dansar oavbrutet,
medan sjön besvarar himlens lek

och blicken fylls

av samma blå oändlighet.

Visst känns det, kära vänner,

att färdas utan svek

när helgedomens klockor börjat sjunga.

Bo Setterlind (1923-1991)

ur "Ros bland törnen tuktad" (Berlings 1990)

Ordförandens spalt

När detta skrivs är det minus 20 i Eksjö, och inte ens hunden är så pigg på att vara ute någon längre stund. Desto mer tid finns att släktforska och speciellt arbeta med Disgen 2016. Den sista planerade betatesten pågår inför planerat släpp någon gång i februari-mars. En förutgåva har distribuerats till ett begränsat urval användare innan programmet finns fullt tillgängligt för alla. Våra faddrar måste också få tid på sig att sätta sig in i de olika frågor som kan komma. Vi är som vanligt angelägna om att snabbt och effektivt kunna hjälpa de som får problem med Disgen.

Under året verkar det också som om vi kan få se ett nytt utseende på Disbyt. Under släktforskardagarna visades det nya gränssnittet och själv tycker jag det verkar mycket spännande. Tag chansen att skicka in ditt eget disbytutdrag så fort som möjligt. Ju fler vi är som bidrar desto större nytta får vi av databasen. Även om du händelsevis använder något annat program än Disgen så går det utmärkt att bidra med en GEDCOM-fil till Disbyt.

Den 10-11 oktober deltog några av DIS-Smålands funktionärer i en av DIS ordnad funktionärsträff i Linköping. Ett spännande och lärorikt arrangemang där vi från vår sida redovisade våra erfarenheter från Distansutbildningen. Vid detta tillfälle bildades också en liten kartgrupp med syfte att dels hjälpa till med utvecklingen och anpassningen av nya kartor till Disgen och dels arbeta med hjälp, information och utbildning i kartfunktionen.

Vi återkommer med mer information angående denna utbildning i vår region.

Det är väldigt lugnt på utbildningsfronten i vår region. Vi väntar på att få tillgång till ett nytt utbildningsmaterial för Disgen 2016. Därefter ska våra egna utbildare lära sig detta för att sedan kunna föra sina erfarenheter vidare till alla ni medlemmar. Håll ögonen på vår hemsida. Det kan bli ganska kort förvarning till våra aktiviteter i vår.

Är Du intresserad av att hjälpa oss med utbildning? Vi behöver fler som kan vara lokala ledare för både större utbildningsinsatser och för enklare informations- och temamöten. Har du arbetat med Disgen en tid och lärt dig de vanligaste funktionerna så är det fullt tillräckligt för att t.ex. leda ett temamöte på ett par timmar. Hör av dig till styrelsen om du är intresserad.

I detta nummer av SmåDisigt finns kallelsen till vårt årsmöte den 9 april 2016. I år kan vi äntligen förlägga det till de sydligare delarna av regionen, nämligen Hovmantorp. Vi passar på att kombinera årsmötet med vårt deltagande i Släktforskardagen i Sydost som äger rum i direkt anslutning till våra årsmöteslokaler. Efter förra årets succé i Ronneby hoppas vi även i år på ett stort deltagande. Boka in den 9 april och besök oss i Hovmantorp där vi också har en monter i samarbete med DIS-Syd.

Passa på att förfina och fördjupa din släktforskning under de närmaste vintermånaderna. Det är en utmärkt sysselsättning när det är lite kärvt utomhus.

Tommy Nilsson, ordförande

Redaktörens spalt

Ett a blev e och ett tappat r i farbror. Två små fel som blivit till efter det att mina duktiga korrekturläsare gjort sitt jobb. Jag har en hänvisning till fel nummer i rubriken på sidan 18. Ska vara 1-2015. Jag tänkte för snabbt när jag översatte 0,39 procent med 1/390. Det ska förstås vara 1/256. Det bör ha varit fler än svärson Peter som reagerade på det – eller kanske inte.

Det är dumt att reta sig på sådana bagateller som går att korrigeras efteråt och som för övrigt ytterst få läsare upptäcker. I stället gläder jag mig åt den positiva respons som förra numret av SmåDisigt fick. Flera har hört av sig och någon tyckte att *det var bästa numret hittills*. Det blir förstås redaktören glad för, men samtidigt ökar pressen på att varje nummer ska vara bättre än de tidigare.

Jag kan inte lova annat än att göra mitt bästa för att varje nummer av SmåDisigt ska vara läsvärt. Med varierat innehåll ökar chansen att någon artikel passar just dig.

Vi släktforskare sysslar ju en del med att dokumentera *alla dessa, som för sekler sedan levde här och dog*.

Därför tycker jag att Bo Setterlinds dikt *Epistel i vinden* passar bra att ha med här. Det blir Setterlind för andra gången. Det har blivit så att den överblivna rutan på sidan två lämnar utrymme för en dikt som jag väljer. Så får det bli så länge jag är redaktör för SmåDisigt.

I förra numret var det ett par strofer ur Harry Martinsons *Aniara*. De flesta förstod nog kopplingen till hans farbror Jöns Olofsson i min berättelse om fjortonåringen som började gå till Amerika, men som blev gripen som spion vid floden Beresina i Vitryssland.

Jag hoppas många har följt fortsättningsserien med Carl Christian Engströms minnen. Jag tycker själv att den har varit intressant. Den gammaldags stavningen tror jag inte har besvärat någon släktforskare. Vi är alla vana vid ord som *hafva, hvilken* och *hvad*.

Egon Burman, redaktör

Att skiljas är att dö

Om upplösta äktenskap i slutet av 1800-talet

Ulf Örnemark, Ulricehamn

Kring det förra sekelskiftet var det fortfarande ovanligt med skilsmässor. Äktenskapet var en livslång institution som upplöstes först med döden. I dåtidens "Svenska almanack" finns intressant statistik.

Den svenska almanackan

Trots att vi i dag kan vara ständigt uppkopplade och har tillgång till all möjlig information med några klick, så är det många som fortfarande bär på en almanacka.

Den traditionella svenska almanackan har getts ut årligen sedan 1600 [1]. Förutom tabeller över årets dagar, veckor och månader, kyrkliga högtider, dagarnas namn, vissa astronomiska företeelser som solens upp- och nedgång, månskiften, sol- och månförmörkelser, har almanackan genom åren innehållit mycket annat.

Återkommande uppgifter har t ex handlat om kungahuset, regering och riksdag, post- telegraf- och järnvägsinformation, värnplikten och marknadsdagar.

Redan i mitten av 1700-talet började man ta in korta artiklar med allmännyttigt innehåll. Carl von Linné bidrog med artiklar om inhemska växter. Andra har handlat om skadeinsekter, trädgårds-skötsel, rikets försvar, undervisning av blinda barn, dricksvattenkvalitet, åtgärder mot lungdot, emigrationen, olyckshändelser, andra länders statskicks och jämförande statistik.

I mitt arkiv finns ett antal almanackor från åren 1887 till 1902. De har tillhört morfars far och innehåller många personliga anteckningar som så småningom ska utforskas och sammanställas.

Men almanackornas statistiska uppgifter ger en intressant inblick i samhället och hur det har förändrats. I tabellen på nästa sida redovisas bland annat statistik över skilsmässor för perioden 1897-1899 med år 2013 [2] som jämförelse.

Skiljobrev

Som framgår av tabellen nedan så var det ovanligt med skilsmässor i slutet av 1800-talet. Före 1810 beviljades skilsmässa främst på grund av otrohet eller att make/maka hade övergivits [3]. Därefter godkände lagstiftningen även svåra konflikter inom äktenskapet, alkoholproblem och våld som giltiga orsaker.

Skilsmässor hanterades länge av domkapitlen. Efter 1734 var det de världsliga domstolarna som dömde i skilsmässomål men först 1916 upphörde domkapitlets skyldighet att utfärda "skiljobrevet", det rättsliga beviset på att skilsmässan gått igenom.

Afrikaänkan Matilda Karlsdotter

I min släktforskning har jag hittills hittat få exempel på skilsmässor före år 1900. Pigan Matilda Karlsdotter (1850-1931) får illustrera att det förr var svårt och krångligt att få ut skilsmässa eller bryta en trolövnin.

Matilda lämnade föräldrahemmet i Ödeshög i Östergötlands län som sextonåring och arbetade på olika platser i socknen till 1874. De följande sju åren bodde hon i Lindesbergs stadsförsamling i Örebro län. Bland hennes arbetsgivare fanns en apotekarfamilj, ett hotell och en äldre dam.

1881 flyttar Matilda och fästmannen, Johan Bernhard Wetterberg, till Göteborg. I augusti föds dottern Beda. Matilda och Johan är troligen trolövade och lysning sker månaden därpå.

Dock blir det aldrig något giftermål. I augusti 1882 föds sonen Karl Bernhard som anges som oäkta och som avlider efter tre veckor. I januari 1884 får Matilda sitt tredje barn, en flicka som är dödfödd och även det anges som oäkta. Sannolikt är Johan Bernhard far även till dessa barn. Beda avlider 1885 av tuberkulos.

Två år senare anger husförhörslängden att Matilda ger sitt tillstånd till att Johan Bernhard får emigrera.

I Emiweb anges utflyttningsdagen till 11 juli 1887 och hans civilstånd som ogift.

Resten av livet arbetar Matilda som jungfru, hushållerska och tvätterska i olika församlingar i Göteborg. Samtliga husförhörslängder och församlingsböcker refererar dock till fästmannen med formuleringen:

Genom 3ne laga och oklanderliga lysningar i Kristine förs[amling] bunden vid målaren Joh[an] Bernh[ard] Wetterberg som utfl[yttat] till Kapstaden i Afrika.

Under 44 år var Matilda ”afrikaänka” innan hon avled 1931 på *Sjuk- och vårdhemmet Gibraltar* i Göteborg. Hur det gick för Johan Bernhard vet jag dock inte.

Referenser

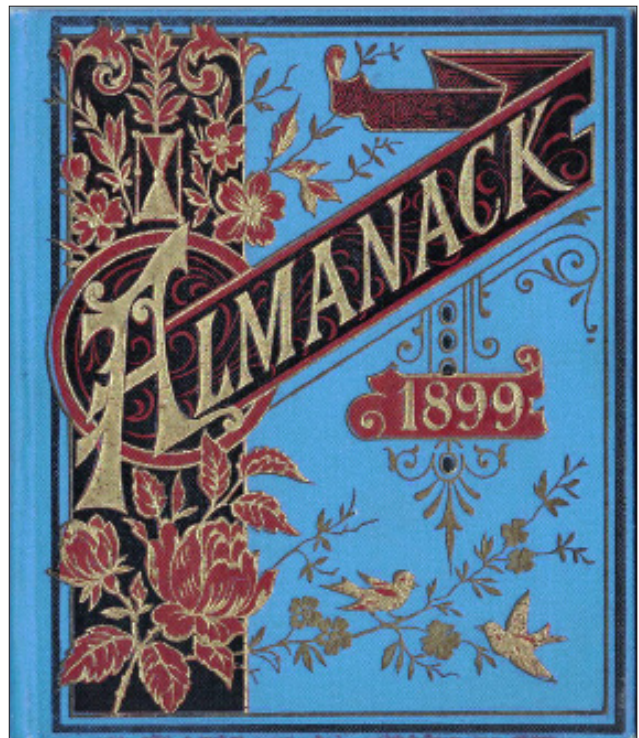
1. Nordisk familjebok, 3:e uppl. (Stockholm 1923).
2. www.scb.se.
3. L. Oja, Landsarkivets vägledning till skilsmässor (Uppsala 2009).

Ulf Örnemark
ulf.ornemark@telia.com

20
4) Folkmängdens förändringar (år 1899). Vigda par 31,710; däraf inför borgerlig myndighet 635. Upplösta äktenskap 26,662; däraf genom döden 26,276 och skiljebref 387. Levande födda barn 133,882; däraf oäkta 14,994. Dödfödda barn 3,545; däraf oäkta 547. Döda personer (dödfödda ej inräknade) 89,678; däraf döda genom farsoter 9,576; drunkning 1,156; andra olyckshändelser 1,177; självmord 789. Emigranter (utflyttade) 16,876; däraf till N. Amerika 11,842. Immigranter (inflyttade) 8,196; däraf från N. Amerika 4,357. Förändringar (i runda tal) år 1900: vigda par 31,500; födda 138,500; döda 86,000; emigranter 20,700; immi- granter 7,970.
5) Areal, i kvadratkilometer. Hela riket 447,862; däraf land 411,195 och vatten 36,667. Angående länens areal, se tabellen å förestående sida.
6) Jordens fördelning (år 1900), i hektar. Trädgårdar 87,661; åker 3,519,881; ång (naturlig) 1,460,504; skogbärande mark 20,707,117; annan utmark 15,894,325. Hela ägovidden 41,119,488.
7) Åkerjordens användning (år 1900), i hektar. Höstsäd 474,970; vårsäd 1,332,848; potatis 154,845; andra rotfrukter 48,930; spånadeväxter 3,926; gräs 1,190,326; andra växtslag 935; trida 413,908.
8) Skörd af säd och potatis (år 1901), i hektoliter. Hvete 1,518,800; råg 7,789,600; korn 4,710,700; hafre 20,076,500; blandad 3,044,700; årtar 323,300; bönor 69,300; vicker 133,700; bohvete 2,000; potatis 16,208,100.
9) Kreaturens antal (år 1900). Hästar 533,050; oxar 218,332; tjurar 51,290; kor 1,764,819; ungnöt 547,414; får 1,361,499; getter 79,826; svin 806,806.
10) Vägars längd, i kilometer. Allmänna vägar (år 1896) 59,550; däraf landsvägar 20,287; bygdevägar 38,469; stadsvägar 801. Järnvägar (år 1901) 11,599; däraf statens järnvägar 3,849; enskilda järnvägar 7,750.

En sida ur 1903 års almanacka med bland annat några statistiska uppgifter från 1899.

Den sirligt utformade ”14-öres almanackan” från 1899.

År	Folkmängd	Vigda par	Borgerliga vigslar	Borgerliga vigslar per 100 000 invånare	Skilsmässor	Skilsmässor per 100 000 invånare
1897	5 009 632	30 221	615	12	349	7
1898	5 062 918	30 900	650	13	409	8
1899	5 097 402	31 710	635	12	387	8
2013	9 644 864	45 703	ca 15 000	1 560	25 110	260

När du vill veta lite mer om ...

DOPBOKEN

Daniel Johnsson, Vimmerby

Dopboken är en av de fyra viktigaste källorna för svenska släktforskare som söker sina anor. I dopboken antecknade prästen de barn som föddes i församlingen och som döptes. Äldre dopböcker innehåller som regel färre uppgifter om barnet. Under 1600-talet och en bra bit in på 1700-talet antecknades som regel bara barnets namn, dopdatum, faderns namn och var denne bodde. Först på mitten av 1700-talet blev det vanligt att man även angav födelsedatum och moderns namn.

Svenska dopböcker

Dopboken är primärkälla för födelseuppgifter. Har du en person med ett födelsedatum i dopboken och ett annat i husförhörslängden är det datumet i dopboken du ska ange, självklart under förutsättning att du bekräftat att personen i dopboken och husförhörslängden är densamma.

Svenska kyrkböcker grupperas efter bokstäver, husförhörslängder har bokstav A, medan dopboken har bokstav C. Den äldsta volymen för församlingen får beteckningen C:1, och nästföljande C:2 och så vidare.

På 1800-talet blev dopböckerna mer detaljerade. Nu var det inte ovanligt att prästen angav sidnumret i husförhörslängden där familjen var inskriven så man snabbt kan hitta den. Man kan se när modern blev kyrktagen (se avsnitt Barnets mor), och även vilken präst som utfört dopet.

När man letar efter födelsedata i dopböckerna så får man inte heller glömma att se efter om det finns en dopbokskladd. Det var i den man förde uppgifterna, för att sedan renskriva dessa i den officiella dopboken. Jag har sett fall där man i dopboken endast skrev upp gudföräldrarna medan man i kladden skrivit upp samtliga dopvittnen, därför är det bra att kika i båda böckerna.

Föddes barnet utanför sin egen hemsocken skrev prästen in barnet i dopboken, men skickade även en dopattest till prästen i hemsocknen som i sin tur skrev in dopet i sin församlings dopbok. En del präster använde säkert också lösblad till kladd, eftersom det inte alltid är så att barnen är inskrivna i kronologisk ordning under året.

Olaus Martini

Olaus Martini föddes 1557 i Uppsala och var son till biskop Martinus Olavi Gestricius och Kristina Månsdotter. Precis som sin far blev han präst, och den 8 juli år 1600 valdes han till ärkebiskop i Sverige. Det var Olaus Martini som vid prästmötet år 1608 uppmanade prästerskapet att börja föra bok över alla dop, vigslar och ”opå alt annat, som wårdar någott”, exempelvis dödsfall. Detta var inte något som Olaus själv hade hittat på. I Tyskland förde man redan bok sedan 1400-talet, och går vi ännu lite längre söderut så har man i Italien fört kyrkböcker sedan 1305.

Även om Olaus inte fick mycket gensvar för sin uppmaning, så finns det dopböcker bevarade från tidigt 1600-tal. Ett exempel är från Eksjö stadsförsamling där första dopnoteringen är från 1633.

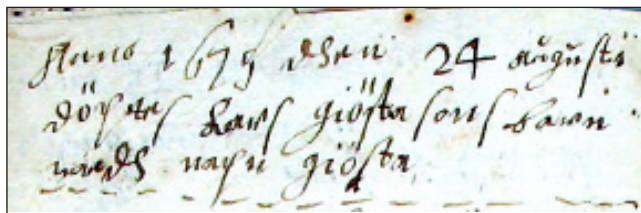
I kyrkoordningsförslaget från 1608, det år Olaus uppmanade prästerna att föra bok, så kan man även läsa hur man ville att själva dopet skulle gå till. Så börjar kapitel 5: Ordning med döpelse. (Jag återkommer snart till detta dokument).

När gudfader och gudmoder komma med barnet till kyrko och bidia på thes wägna om deplsen, spr presten them först till, huem barnet tilhörer, om thett är honom eliest icke kunnogtt ...

Olaus dog redan året därpå, den 17 mars 1609. 25 år senare var Laurentius Paulinus Gothus ärkebiskop, och han nämner under sin tid att detta med att föra kyrkobok är ”mera som gott och önskvärt än som allmänt iakttaget”.

Att dopanteckningen kunde vara nog så sparsam ser vi exempel på nedan, i Vimmerby stads dopbok från 1675: *Anno 1675 dhen 24 augusti döptes Lars Giöstasons barn vards napp Giösta.*

Vi får med andra ord varken veta moderns namn, barnets födelsedag, eller vilka som var dopvittnen.

1686 års kyrkolag

På riksdagen år 1686 presenterades så en ny kyrkolag. Arbetet med lagen hade pågått under många år, men fick ny fart då Karl XI tillsatte en kommission år 1684. 1686 var Olaus Swebilis ärkebiskop i Sverige. Han var född den 1 januari 1624 i Ljungby socken, Södra Möre i Småland.

I denna kyrkolag kan man läsa:

Döpselen skal i all som största ära och värning hållas, och Prästerne, så ofta them läres och predikas, förmana folket, at hafva vid thess förrättande sådane åthäfvor och tankar, som andäcktige Christne höfves, på thet ingen må förargas, eller sacramentet vanäras.

Denna kyrkolag ledde till att nu tog skrivandet fart ute i landets prästgårdar. Många av landets socknar och städers kyrkoböcker härstammar nämligen från de sista åren under 1600-talet. Det står också angivet i kyrkolagen att:

Prästen skal uti Kyrkoboken anteckna orten och dagen, hvar och när et barn är födt är, såsom och när thet döpt varder, jemväl barnets, thess föräldrars och theras namn, som vittnen till thess döpelse varit hafva.

Trots det, skulle det i många fall dröja långt in på 1700-talet innan moderns namn, och födelsedatum antecknades i dopboken. Från år 1775 så ville tabellverket få statistik på hur gamla mödrarna var i landet, och därför började prästerna anteckna moderns ålder i dopboken vid denna tid.

Vilka var det då som fick döpas? Det var till och börja med alla som hade den rätta, kristna tron. Om man i en stad tog hand om ett hittebarn, så fick detta inte döpas förrän prästen meddelat ämbets-

männen och magistraten. Ett barn kunde nämligen belasta fattigkassan i staden, och den var ofta mycket knapp.

Om the landstrykare, som hos oss tartare kallas, skulle emot Wårt förbud, uti Wårt rike sig insmyga, och här föda någre barn, eller föra nyligen födde med sig, at hvilka de begära döpelsen, tå skal sådant tillåtas, och föräldrarna troligen förmanas, att sättja sig här neder på en viss ort, låta sig undervisa i then Christeliga läran och träda til Guds församlings gemenskap; eller i vidrigt fall, lemna barnen qvar, hvilka våre Embetsmän skola låta försörja.

Denna text är från kyrkolagen 1686. Man var inte nådig mot tattare förr i Sverige. Under 1500-talet var det belagt med dödsstraff för manliga tattare att vistas i landet.

Placat om Tatarnes fördrifwande af landet

Inte mycket bättre blev det under första delen av 1600-talet, enligt *Placat om Tatarnes fördrifwande af landet* från 28 juli 1637 så skulle kvinnor och barn förvisas, medan männen hade man rätt att döda.

Under senare delen av 1600-talet började man ha en mer human syn på tattare, och hade då utsett några få orter i landet där de fick bosätta sig och lära sig den kristliga läran.

Vidare omnämner kyrkolagen följande:

Judar, Turkar, Morianer och Hedningar som här i riket inkomma, skola undervisas om vår rätta lära, och befordras till dop och Christendom; försumma the thetta, som böra sig härom vårda låta, tå skola derföre tiltalas.

Även om lönskaläge och enfalt hor var straffbart enligt lag och en synd enligt Gud, så var ändå oäkta barn välkomna att döpas och bli en del av den kristna gemenskapen:

När något oäckta barn skal döpas, bör väl Prästen fråga efter thess föräldrar; men kan han därom ingen kundskap bekomma, må han therföre ingalunda förvägra barnet döpelsen; utan hos verldslig Rätt angifva, att ett oäckta barn är födt och döpt vordet, hvilken åligger rannsaking om barnets föräldrar, på vederbörligt sätt att anställa.

Faddrar & Dopvittnen

I kyrkolagen från 1686 kan vi läsa följande:

Efter thet är en gammal, god och Christelig sed, att vid döpelsen brukas någre personer, them man kallar faddrar, som äro vittnen till barnens dop, så skal then ock hädanefter som här til behållen varda; dock ther til inga andre bjudas, än the som äro af vår religion, til laga ålder komne, och i Catechismi lära väl kunnige.

Faddrar och dopvittnen är med andra ord samma sak, och deras uppgift var att kunna ta hand om barnet om föräldrarna skulle dö. Här tänkte man också ofta praktiskt; man valde två vuxna som nått en social status och ålder om föräldrarna skulle dö tidigt, men även två yngre vuxna som skulle kunna axla ansvaret om föräldrarna dog senare i livet. Därför är det vanligt att man ser en bonde med sin hustru, och en dräng och pigga var angivna som faddrar.

Men faddrarnas uppgift var även att se till att barnet fick en kristen uppfostran. Detta är tydligt i 1608 års kyrkoordningsförslag:

Thett är och enn fast gammal sedh att till döpelsen brukas några personer, them wij kalle gudfäder och gudmöder, likasom löfftes folck för barnen som döpas. Huilken efter han är god och christeligen, ja och wid barnadop nödtorftigen, skall han och så hädan ifrå som här till behållen varda. Doch är lika myckitt huad these äre antingen flera eller ferre, män eller quinnor. Allenast ligger ther makt wppå, att the som härtill brukas skola, och således androm hielpa skola till christendomen äro sielfue rätte christne.

Barnet kunde ärva egenskaper efter sin gudmor. Det gällde därför att passa sig för att välja en kvinna som var argsint eller trätsjuk. Att bli tillfrågad att vara gudmor var därför ett gott betyg, och betydde att man var uppskattad som person av barnets föräldrar.

Det var också populärt om man kunde få någon av lite högre social rang i socknen att bli fadder till sitt barn. Däremot var det inte lämpligt att utse någon som gjort ett brott, eller för den del en gravid kvinna. I Södra Sverige och framför allt Skåne fanns seden att när gudföräldrarna kom hem med barnet, så överlämnade de det till fadern och sa:

Se här får jag glädjen att i Jesu namn lämna dig en kristen i stället för en hedning.

Dopet

Alle, fullkomligen till verlden födde, och lefvande barn, skola af theras föräldrar, åtminstone inom thet ottonde dygnet, til then helige döpelsen befordras.

Enligt kyrkolagen var man tvungen att döpa det nyfödda barnet inom 8 dagar. Gjorde man inte det så blev man straffad med kyrkoplikt eller med en anseelig gåva till kyrkan och de fattiga.

På den här tiden var barndödligheten stor, och hann barnet dö innan dopet så riskerade det att inte få komma till Gud. Det var till och med så att innan barnet var döpt så sågs det som en hedning.

När man läser i de äldre dopböckerna ser man också väldigt ofta att barnet döptes redan dagen efter dess födelse, och det var inte bara kyrkan som ville skynda på dopet. Enligt gammal folktro kunde ett barn som inte blivit döpt bli bortrövat av ett övernaturligt väsen, oftast trollen, men även älvorna. Trollen gjorde det för att de tyckte människobarnen var vackra och snälla, medan deras egna barn var fula och elaka. Människorna fick bortbytingen, trollbarnet som hade förtrollats att likna människobarnet. Det gick att skydda sig mot detta genom att lägga ett föremål av stål i vaggan.

Ännu värre var det om barnet dog innan dopet. Då kom det nämligen tillbaka och spökade för föräldrarna. Barnet kunde då stå vid sidan om sängen om natten eller så kunde det till och med vara flera små barn, oroliga själar som dansade i en ring på golvet. Dessa spökbarn kunde även viska *jag har inget namn* och *ge mig namn*. Självklart var det en hårresande syn att väckas till. Den som blivit väckt kunde då säga *du ska heta* och ett namn, och då ska det lilla barnet ha försvunnit och fått frid, salig över att äntligen ha fått ett eget namn.

Under 1500-talet började prästerna att meddela barnets namn inför församlingen, men den verkliga avsikten med dopet är inte att ge barnet ett namn utan att uppta barnet i den kristna gemenskapen. Det sågs därför helst att dop skedde i kyrkan och när hela församlingen var samlad. I 1608 års kyrkoförordning står följande:

Man håller thett för godtt, att döpelsen alltid (så myckit mögeligitt wara kan) haft i kyrkonne för

hender på någon helgedagh ... .. att monge äro tilstädes när en menniskia döpes, skall thett helst på the dagar skee när then christeliga församlingen är tilhopa.

I kyrkolagen från 1686 står det:

Thet heliga dopet skal alltid värdeligen och gudeligen förrättas i kyrkan, när icke nödfall, eller andre skälige orsaker äro ... Döpseln måste ock, så vida möjliget är, ske på någon Söndag, Helgedag eller bönestund, när then Christelige församlingen är tillhopa, och kan samhälligen bedja Gud för barnet och uppväckas till andakt och vörndnad för thetta salighets medlet.

Men faktum var att man redan under 1600-talet började frånga detta direktiv. Det började hos de högre stånden, adeln och de rika borgarna som valde att genomföra dopet i hemmet istället för i kyrkan. Tiden gick, och trenden fortsatte, på 1800-talet var det vanligt även hos allmogen att dopet skedde i hemmet. Så förblev det en bit in på 1900-talet, då trenden vände och det blev allt vanligare med dop i kyrkan.

Även vid dopet fanns det saker att ta hänsyn till enligt den nordiska folktron. Inför dopet, när barnet lindades eller kläddes så placerades en slant i ena handen, och ett psalmboksblad i det andra. Barnet skulle då bli både rikt och få lätt att lära.

Man läste dessutom över barnet innan avfärd till kyrkan, barnet var ju fortfarande odöpt och behövde skyddas för faror på vägen. Att läsa över barnet var gudmoderns uppgift.

Häradsfogde Magnus Gabriel Craelius skriver 1772 som iakttagelse i sin bok:

Vid barndop, må barnet ej bäras upp i kyrkan, så länge sammanringningen sker; emedan det då skall bliva skvalleraktigt. Ej heller, när det uppbäres, höljas över ögonen, att det ej må bliva folkskyggt och ljumskt.

Om barnet skrek under dopakten så var detta inget negativt, man trodde då att barnet skulle få en bra sångröst. Dopvattnet ansågs ha magiska krafter, man sparade ofta lite av det, för att kunna bota sjukdomar. Om resten som kastades bort kastades över en krusbärsbuske så skulle barnet få vackert lockigt hår.

Slutligen var valet av barnets namn något att fundera över. Man skulle inte ge barnet samma namn som någon okänd inom släkten, då skulle barnet få dennes dåliga egenskaper. Istället skulle man välja ett namn ur släkten efter någon som varit en god och ansedd person.

Barnets mor

Barnets mor var efter förlossningen inte välkommen i kyrkan då hon ansågs vara oren. Hon var därför inte med vid dopet, och därav orsaken till att modern till barnet inte antecknades i de äldre tidernas dopbok.

Att inte modern till barnet bokfördes är naturligtvis till besvikelse för dagens släktforskare. Det var också själva dopet som var viktigt, inte själva födelsen, därför saknas många gånger även födelsedatum i de äldre dopböckerna, utan endast dopdatum är antecknat.

Välkommen i kyrkan blev modern först efter att ha blivit kyrktagen, en ceremoni som hölls 40-60 dagar efter barnets födelse. Enligt gammal tro fick en barnaföderska inte gå utanför den egna gården innan hon blivit kyrktagen. Man var då rädd att hon aldrig skulle komma tillbaka. Hon fick inte heller gå över vägar eller rinnande vatten och inte ta någon i hand för att hälsa.

Om kvinnan var tvungen att gå ut, så skulle hon ha sällskap (vakt) med sig och det var viktigt att hon bar stål på sig eller hade en fingerring av silver. Absolut förbjudet var det dock att gå ut efter mörkrets inbrott.

I äldre tider var kyrktagnings till för att kvinnan skulle renas efter födelsen men snart kom den att bli en ceremoni av glädje för att kvinnan överlevt förlossningen och var frisk.

Om man tycker att det låter märkligt att modern till barnet inte var med vid dopet, så ska man tänka på att det faktiskt förekom att inte heller fadern var med vid dopet utan det var gudföräldrarnas uppgift att ta barnet till dopet.

Självklart fanns det folkstro och skrock även vid kyrktagningen. Om kvinnan steg över kyrktröskeln med höger fot först så skulle nästa barn bli av manligt kön. Och om kvinnan hastade sig ifrån kyrkan, så var det ett tecken på att hon snart skulle ha barn igen.

Nöddop

Var det barn som föddes sjukt eller allmänt svagt så var det inte alla gånger man vågade vänta på prästen. Man genomförde då ett nöddop och det kunde utföras av vem som helst, underförstått att det var en person av god kristen tro.

I kyrkolagen står det:

När barnet är mycket svagt, så at thet hvarken kan til kyrko föras, eller Prästens ankomst tryggeligen afbidat, tå vare Gudfruktigt och til laga ålder kommit, förståndigt, och i Catechismi lära väl under rättat folck, af mankön, och ther ingen theraf är förhanden, någon af qvinnokönet tillåtit at döpa barnet; allenast thet sker rätteligen med vatn, i Guds Faders, Sons, och then Hel. Andes namn, befallandes the som närvarande äro, barnet i Guds vårdnad, med Herrans bön och välsignelsen.

Men man fick vid denna tid inte missbruka nöddopet, det var prästens uppgift att undervisa medlemmarna i sin församling om när det var tillåtet med nöddop.

1800-talet

Alla barn skulle döpas inom 8 dagar efter födseln. Om det blev senare så var det straffbart. Men för många kunde det vara svårt att hinna till kyrkan de första dagarna. Därför ändrades denna regel 1864 till att dop skulle ske inom sex veckor.

Under 1800-talet växte frikyrkoförsamlingarna i Sverige och de som var medlemmar där döpte inte sina barn i den svenska kyrkan. Prästen var därför ofta motvillig eller struntade helt i att anteckna dessa barn i dopboken.

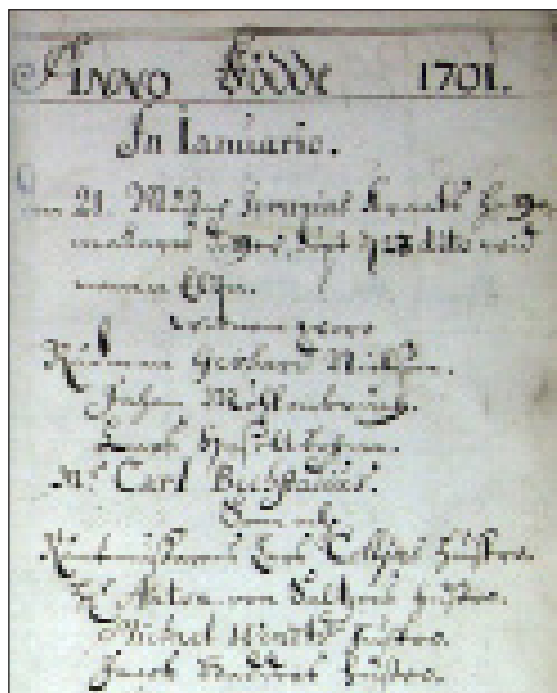
1887 kom en ny kyrkoförordning som sa att födslar skulle antecknas av prästen, oavsett om barnet var döpt eller inte. Ofta hittar man barn till frikyrkliga föräldrar sist i dopboken för respektive år. I vissa fall kunde barnet antecknas i nästkommande års dopbok. Så om man vet att familjen var baptister eller metodister så kan det bli lite letande innan man hittar barnet i boken.

Som jag nämnde tidigare så började prästerna 1775 att skriva in moderns ålder i dopboken. Detta ändrades 1885 till att man skrev in moderns födelsedatum istället för att minimera felkällor. Man började dessutom även skriva in födelsedatum för fadern vid denna tid.

Latinska ord

Precis som i övriga kyrkoböcker var det inte ovanligt i äldre tider att prästen skrev vissa nyckelord på latin; här följer några som kan underlätta läsandet av dopboken:

Baptizatus	döpt
Ejusadem	samma tid/dag
Filia	dotter
Filius	son
Huius	i denna månad
Ibidem	samma plats (förkortas ibid/ibm)
Item	likaledes
Mater	moder
Nata/natus	född
Nomen	namn
Parentes	föräldrar
Pater	fader
Renata	döpt
Sponsor	fadder
Suscepta	bäraren av barnet vid dopet
Testes	dopvittnen

Den första födelsenotis som finns inskriven i den första av Kalmar Stadsförsamlings dopböcker. Elin, dotter till Mästare Jeremias Kraak, hattmakare, föddes den 21 januari och döptes den 23 januari 1701. Flera vittnen finns inskrivna, men moderns namn saknas.

» Tycker ni att det känns smådisigt och kulet? Försök att stava det så här istället – SmåDisigt ...

Vårt medlemsblad har blivit omnämnt i pressen – i den utmärkta lokaltidningen Växjöbladet-Kronobergaren. Margareta Göthe-Dalgren, signaturen Meg, ägnar hela sin spalt i nummer 2 åt odelat beröm till SmåDisigt.

Det var överraskande och väldigt glädjande förstås. Som redaktör sedan flera år tillbaka så suger jag åt mig det mesta av berömmet. Men jag vill ge en del av äran till de observanta och kunniga korrekturläsarna och givetvis till alla som generöst har bidragit med material till innehållet.

Styrelsemedlemmarna vill jag tacka för att jag har fått fria händer att välja innehåll och att utforma SmåDisigt efter min egen smak. Det innebär att jag prioriterar en layout som är enkel och lättläst, före sidor med en uppsjö av typsnitt.

Jag håller inte så hårt på att innehållet ska vara specifikt småländskt, utan mera på hur intressant och informativt det är att läsa. Olästa artiklar är ju till ingen glädje.

Övergripande frågor, exempelvis om Disgen, Disbyt och Dispos, överlåter jag gärna till moderföreningen att behandla i Diskulogen. DIS har större resurser att informera om sådant som berör alla medlemmar.

Redaktören

Hvar 7:de Dag

SMÅDISIGT, GRÅTT och ett ständigt pendlande mellan plus och minus på termometern. Det är en modern vinter. Min barndoms vintrar på 40-talet var något helt annat – svinkallt, torrt, vitt, sparkstöttingar på trottoarerna och påpälsade ungar med Umbellin eller Nivea i ansiktet.

Men om man stavar det SmåDisigt så blir det något helt annat. Då är det ett medlemsblad för smålänningar, som söker sina rötter med datorns hjälp. Föreningen för Datorhjälp I Släktforskningen (DIS) har en region i Småland. Se där! SmåDisigt. Krångligare var det inte.

Sedan ett par år tillbaka har den med stor regelbundenhet legat och väntat på mig i postboxen och det har varit mig ett stort nöje att läsa om fascinerande släkthistorier, som idoga forskare har hittat.

Inte minst för språket.

HÄR FINNS INGA konstiga syftningsfel, inget trasslande med de och dem och absolut inte heller med hon och henne eller han och honom.

Det gör detta föreningsblad extra njutbart att läsa.

Men nog om det. För att återgå till berättelserna. En del är mycket jordnära och handlar om människors kamp för överlevnaden. En del handlar om strävsamma människor, som gav upp och utvandrade till det fjärran Amerika – eller till litet mera närliggande länder som Danmark och Tyskland.

Andra handlar om människoöden hemma i Sverige, minst lika färgstarka de.

JAG TÄNKER TILL EXEMPEL på den lilla pigan Stina, som hade tjänst på Olof Nilssons gård, Karlsberg i Mysinge, Resmo på Öland. När hertigen Oscar Bernadotte (blivande kung Oscar II) och hans sällskap 1858 var på jaktresa gjorde de en oplanerad paus på Olof Nilssons gård, där bara husbonden och lillpigan Stina var hemma.

Det blev frukost i det gröna på den vackra gården och lilla Stina fick springa som en tätting för att passa upp på de höga gästerna. När de för vidare fick Stina fem kronor i dricks. Fem kronor, en halv årslön! Hela den spännande historien kom att dokumenteras av Ida Carolin Olsson i en broderad tavla.

Berättelsen är skriven av Mats Åsenius vars farfars mor var den broderande damen och den detaljrika tavlan, som fortfarande finns kvar i slakten, är avbildad i SmåDisigt.

SÅDANT ÄR ROLIGT att läsa om. Små händelser som blir dokumenterade för eftervärlden.

Litet större saker, som avhandlas i ett annat nummer är Stig Enströms bok "Kalmar, vikingatidens centrum", en artikel med många intressanta teorier, där datorn har varit ett sökverktyg i forskningen. Och att man kan hitta oväntade och kanske ovälkomna fynd i sin egen stamtavla, berättar Ann Persson om. I historien om Carl Johan Wilhelm Olsson från Källa socken får t ex hans nutida släktingar veta att han inte bara begick en rad brott – han var också en mördare, som uppförde sig "mycket dåligt" i fängelset.

SmåDisigt har naturligtvis ingen stor upplaga, därför är det extra roligt att dess redaktör Egon Burman är mycket generös med sina minnen i flera Växjö-relaterade Facebook-grupper ...

Margareta Göthe-Dalgren

Meg

Tre års fängelse för 4 kronor i falska mynt

Eva Johansson, Helgerum

Första gången blev de inte så lyckade men andra gången blev de falska mynten vackrare. Bäst blev 50-öresmynten. Det berättade Knut Sandberg själv inför Gäsene häradsrätt den 5 juni 1879.

Tillsammans med bekantingen August Brink stod han anklagad för att ha tillverkat och prånglat ut falska mynt. August Brink friades men Knut Sandberg dömdes till både straffarbete och förlust av medborgerligt förtroende.

Enligt Sandbergs eget vittnesmål vid rättegången började alltihop med att han talade med arbetskamraten G Gustafsson om att prova att göra falska mynt. Båda var anställda på Lindspångs glasbruk under Foglavik i Hudene socken i Västergötland. Dit hade Sandberg kommit 1877 från föräldrahemmet i Madesjö socken i södra Kalmar län.

Köpte mjölk och ägg

När han väl fått idén skaffade han en liten järnring av en enkronas storlek och räfflade den på insidan. Han omslöt ringen med kopparplåtar på båda sidor och använde denna form för att gjuta sina första falska mynt. Han visade de fyra mynten för Gustafsson som fick det ena av dem, mot löfte att inte använda det.

Sandberg tyckte inte att enkronorna var bra nog och gjorde därför falska 50-öringar vid nästa försök. ”Dessa mynt blefvo mycket vackrare och bättre än de förut förfärdigade falska mynten” konstaterar han senare i sitt vittnesmål.

Trots det hade han inte tänkt använda mynten, utan gjorde de bara för sitt nöjes skull. Men så blev han av med sitt arbete i mars 1879 och när pengarna tröt tänkte han bege sig till Falköping för att låna av en bekant. På vägen dit mötte han Brink som han stött på några gånger i Foglavik men som bodde i Ramahult i grannsocknen Larv. Sandberg följde med honom hem och stannade över natten.

Nästa morgon följdes de åt och efter en stund på vägen gick de in i ett torp och köpte mjölk. Torpfrun fick betalt med ett falskt enkronasmynt och Sandberg fick 42 skilling tillbaka.

Eftersom det gick bra använde han nästa enkronasmynt när de lite längre fram på vägen köpte ägg. Även där fick han växel tillbaka.

I ett tredje torp var de inne och skulle köpa sig mer mat men Sandberg såg då genom fönstret att någon kom hastigt ridande mot torpet. Han anade att det var någon av de föregående torparna som förstätt att de fått falskmynt. Han kastade sig iväg in i skogen och lyckades undkomma.

Brink som såg kamraten fly sprang också iväg men hejdade sig eftersom han insåg att han inte hade gjort något ont. Genast blev han fasttagen men släpptes när förföljarna förstod att Brink inte var skyldig. Han hade ju varken växelmynt eller några falska mynt på sig. Det var torparen till hustrun som sålt mjölk som anat oråd och upptäckt att enkronan var falsk.

Greps på marknaden

Sandberg tog sig tillbaka till Foglavik och höll sig undan men efter två veckor begav han sig till Ulleveds marknad. På vägen dit försökte han använda en falsk enkrona i handlare Strömbergs salubod i Sörby. Handelsbetjänten Hilmer Berndtsson såg att myntet var falskt så Sandberg tog tillbaka det och sa att han fått det i Falköping.

Polisman Schön fick höra talas om detta dagen efter, som var marknadsdagen. Tillsammans med länsman Hornby och socknens fjärdingsman gick de till marknaden för att leta efter myntförfalskarna. Med hjälp av vittnen hittades Sandberg och Brink.

När Sandberg greps kastade han iväg de tre falska 50-öringar som han fortfarande hade kvar men behöll den revolver med fem skarpa skott han hade på sig.

Både Sandberg och Brink nekade men det blev ändå rättegång. Den första hölls i tingshuset i Falköping eftersom de gripits i Vilske härad. Men där hänsköts målet till Gäsene häradsrätt, där de första utprånglingarna av mynten skett. Rättegången hölls den 5 juni i tingshuset i Ljung. Där föll Sandberg till föga och berättade hur det gått till.

Domen för Knut Sandberg blev tre års straffarbete och därefter förlust av medborgerligt förtroende i fyra år och sex månader. Brink frikändes. Sandberg hölls i fängsligt förvar på straffängelset i Malmö och frigavs därifrån den 12 maj 1882.

Knut och Maria Sandberg.

Återvändande hem

Knut Sandberg var son till byggmästaren, smeden och snickaren Nicolaus Sandberg och hustrun Johanna Amalia Palmgren. När han föddes bodde de i Flerohopp utanför Nybro. Knut hade åtta syskon, både äldre och yngre.

Efter frigivningen från fängelset förpassades Sandberg till Hudene socken, där han var skriven, men återvände hem till Småland ett halvår senare och blev smed på Gemla gjuteri i Öja socken. Där träffade han pigan Maria Andersdotter, de gifte sig i oktober 1883 och fick tio barn tillsammans under åren 1884–1906.

Efter fängelsevistelsen höll han sig på rätt sida om lagen och hade arbete, de sista åren som reparatör på Gransholms pappersbruk. Den 9 juli 1941 dog Knut Sandberg.

Det är Martin Sandberg i Göteborg och Anders Samuelsson i Stockholm som forskat om Knut Sandberg och lämnat uppgifterna om rättegången och domen. Knut Sandberg är farfars farfar till Martin Sandberg och farmors mors farbror till Anders Samuelsson.

Text: Eva Johansson, Helgerum

Fångjournalen från Malmö straffängelse när Knut Sandberg frigavs 1882. Bild från Riksarkivet/Svar, Fångvårdsstyrelsen, Inkomna uppgifter rörande frigivna straffarbetsfångar, SE/RA/420080/01/E II ea/6 (1882).

Ark. d. 13/5.82

No 1942

Beskrifning, rörande *husfomaren Knut Victor Sandberg*
som den *12/5 1882* frigivtes från *straffängelset i Malmö*

No. *58* i stamrullan samt No. *18* i porträttrullan.
Födelseår, månad och dag: *1855 3/3*
Födelseort till församling, härad (stad) och län: *Madisjö 3° Lilla Höv Härad Calmar Län*
Senaste kyrkoskrifningsort: *Mudens Ekeberg Län*
Undergår nu bestraffning för: *utprångling af falskt mynt*
Utslaget, af hvilken myndighet och när det afstannats: *Lärmede Häradets Rätt den 5/6 1879*
Straffet samt tiden, då det började: *Två år ark. som började den 12/6 1879*
Förut undergåna bestraffningar för: _____

Förpassningsort vid frigivningen: *Hudene socken af Ekeberg Län*
Beloppet af egna medel och besparad arbetsförtjänst vid frigivningen: *Ark.: 55 öre*

Fångens fotografi.

Hår: *gult*
Skägg: _____
Ögon: *blå*
Näsa: *rak*
Mun: *ordinär*
Hy: *rödlett*
Höjd: *5,7 fot*
Kroppsbyggnad: *ordinär*
Annat utmärkande kännetecken: _____

Malmö Citadellstrafv 1882.
Fångelse-Direktör.

* Nummern ifylles af vederbörande polismyndighet i den ordning beskrifningarna från de särskilda fängelserna ingå.

ur Carl Christian Engströms "Minnen" – fortsättning från SmåDisigt 2/3-2015

Här fortsätter Engström att berätta om det kungliga fängelsebesöket i Gefle.

Efter en del parlamentering med en piga, ett fruntimmer och en fångknekt fingo vi komma in. Kungen gick in i flera celler och talade med fångarna, speciellt minns han att han hade ett långt samtal med en kvinsperson, som begått barnamord eller något annat värre brott.

Vidare lät Kungen sig förevisa matsal och kök och smakade på maten. Soppan föreföll mig i hög grad oaptitlig. Den var mörk, nära nog svart, men smakade ej som värst illa.

Å sjuksalen fanns endast en lindrigt sjuk. När vi hunnit på slutet af visitationen kom den förskräkte föreståndaren tillbakas men lugnades af Kungen med "Allt var mycket bra".

Jag kan ej neka till att denna visitation föreföll mig som en öfverflödsgärning som Kungen ej borde hafva tid till, åtminstone då, att syssla med. Populariteten är ju en sak som äfven Kungliga behöfva och här var det nog frågan om något dylikt. Tätt efter träffade jag Landshöfdingen som sade "det där tycker jag om. Visitationer skola aldrig annonseras".

I Gefle, liksom i Fahlun, användes vi, 2e uppvaktande och Drottningens Kammarherre, att gå ikring till värdinnorna för att, från de Kungliga och Furstliga personerna, utdela presenter mest armband till damer. Att min kassa, både i silfver och guld, medtogs svårt för de obligatoriska drickspenningarna var klart, men detta "hörde till piesen" som August Blanche sade om andra gångens välsignelse.

Från Gefle restes Tisdagen 5,39 Ef.m. till Elfkarleö för att se på fallen och laxfiske men som fallet nu under sommaren var minimalt kunde man ej annat än med ytterliga ansträngningar få mera än en lax.

Till Dannemora kommo de Kungliga 10 Ef.M.: Nattlogi. Dagen därpå inkallades jag till Kungen och fick befallning att gå till Major Adelsköld med Kommendörsorden af Wasa, i anledning därpå att han byggt en stålbro öfver Dalelven där i närheten.

Det blef stor middag på Örbyhus som då ägdes af Friherre Tham, sedermera Öfverståthållare i Stockholm. Vaktmästare i massa från Stockholm liksom köksdepartementet. Alltsammans magnifikt och Kungligt. Det som mest fäste uppmärksamheten var en uppsats i äkta förgylld brons, sannolikt tillverkad i Frankrike. Den "bestod först af en bricka som fotställning och omkring 6 fot långt och kanske 3 bredt. Golfvet i brickan var af tjockt spegelglas. Där ofvanpå stodo en mängd med korgar, englar, blommor etc. allt i äkta brons. Sannolikt var detta någon familjerelik.

Jag minnes ej om någon nedstigning i Dannemora grufvan skedde. Den är ej heller lämplig för någon Kunglig nedfart. Den 18 Aug.: Kl. ½ 6 Ef.m. från Dannemora och 9.20 Eft.m. vid Carlberg, På denna sista kväll passerades flera ställen som voro illuminerade. Grefve Carl Platen, son till Sjöministern, hade en storartad otur. Han befann sig såsom Överste Kammarjunkare på det Kungliga tåget och hade underrättat de Kungliga och alla öfriga om sin illumination. Alla "tittade, tittade och passade på" men slottet var och förblef mörkt. Platen olycklig och utsatt för allmänt skratt.

Nästan alltid togs färden förbi svandammarne i den afdelning af parken som kallas den engelska. Dessa svanor tycktes ej alltid sentera den Kungl. ynnesten och en gång flög en sådan upp ur danmen rätt på pikörens häst och arbetade alldeles förtviflat hans bakdel med näbb och vingar så att hästen tog till sken, förföljd af det ilska djuret. Jag minnes ej om det slutade med pikörens afkastande. Han fick hjälp af förridaren. Det hela var ju en lämplig "incident" för att afbryta det alldagliga och jag hörde ej annat än belåtenhet med denne svan, som passade så väl på att göra sig bemärkt.

Sent på aftnarna idkades kaggelspel hvilket var min förtviflan enär det var jag som i regeln skulle föra protokoll såsom tjenare hos värden, Kungen.

Alla de öfriga yngre officerarne, som voro Adjutanter eller Ordonansofficerare hos de öfriga Kungliga fingo anses som gäster och kunde hvilket ögonblick som helst afbryta mig med "huru står det för mej".

De följande åren bodde Kungen oftast under September och som det allt fortfarande idkades ifrigt käggspele, döptes denna period till "Käggelmånaden". Jag har visst förut i denna min loggbok nämnt att jag ansåg vaktgörningen under denna månad i högsta grad tråkig.

Ibland företog de Kungl. Prinsarne till häst hoppningar öfver stänger som höllos upp af lakejer. Den stora d'Orchimont, Förste Hofstallmästaren, hade nog illa dresserat de Kungliga hästarne ty flertalet vägrade och rusade i stället rätt på någon af Lakejerna, hvilka genast måste släppa stängen och gno.

Det smakade ej Kungen att flera af de yngre officerrarnas hästar hoppade utmärkt och en gång minnes jag att von Matern då Löjtnant, nu General, med en högst vanlig häst, "appelkastad" och således ej af det traditionella fullblodet, hvarenda gång tog hindret med glans.

Furstinnan af Waldeck, Drottningens syster var klen och nervös så att hon stundom fick bäras. Så farligt måtte det ändå ej varit som synes af följande. En gång vid de vanliga musikaliska soireerna i den stora Kungssalen, där Hallström alltid var accompanatör, både när Kungen eller inbjudna sjöngo, inträffade en gång då Hallström utfört en af sina sonater att Furstinnan, till allas förvåning, sprang

tvärs öfver golvet för att komplimentera. Den som blef mest förvånad var Professor Abelin, hvilken Furstinnan äfven rådfrågat om sin sjukdom. Han stod bredvid mig, såg på mig frågande "hvad vill detta säga? Hon sprang ju?" Otvifvelaktigt såg han rätt och fick han sålunda en ny erfarenhet att an-teckna inom sitt yrke.

Om kvällarna deltog alltid v. Heinitz tillika med de uppvaktande uti Kungens "nachspiel", ty sådant hörde till ordningen en timme eller så, hvarje kväll. Kungen examinerade honom mycket om kriget och om huru ett och annat verkligen "gått till". Ibland andra frågor förekom den, om det var sant att Tyskarne ofta satte de Franska märerna eller Prefekterna på lokomotivet i akt och mening att detta skulle hindra "francs-tireurs" och dylikt folk, att åstadkomma ursparningar. Detta konstaterade von Heinitz menande att det var klart att man ej hade annat medel till försvar.

Denna min första Kungavakt var nu tillända och man hade hunnit att sätta sig in i de göromål Kungen fordrade af sin adjutant.

Därmed avslutas denna fortsättningserie i SmåDisigt. Sett genom Engströms observanta ögon har vi fått en inblick i kungahusets liv år 1876 – samma år som Graham Bell fick patent på telefonen. Trots stora skillnader så finns det likheter i nutid. Ännu gör de kungliga studiebesök ute i vårt land – och ännu åker de runt och klipper band.
Redaktören

Glada miner på DIS funktionärsträff.

*Rune Elofsson
Rainer Timander
XXXXXXXXXXXX*

*I bakgrunden
Leif Berglund*

*Foto
Egon Burman*

Ett namn i bildtexten saknas ännu

Avsändare:
Föreningen DIS-Småland
c/o Egon Burman
Murmästarevägen 1
352 61 VÄXJÖ

B

Den här gången är det DIS-medlemmar inom bl a postnummerområde 343 xx som får SmåDisigt gratis.
Bli gärna medlem i DIS-Småland!

De flesta släktforskare är ständigt sysselsatta med något. En del av dem har inte ens tid att raka sig.

Här är tre skäggisar som strålade samman på DIS funktionärsträff i Linköping.

Från vänster :
Alf Christophersen, Songe, Norge
Anders Eriksson, Stockholm
Mats O Jansson, Järfälla

Foto: Egon Burman

Kallelse till årsmöte lördag 9 april 2016

i anslutning till Släktforskardagen
Folkets Hus - Hovmantorp

10.00 - 10.30	Ankomst och fika
10.30 - 11.30	Föredrag av Henrik Svensson
11.30 - 12.30	Lunchuppehåll
12.30 - 13.30	Henrik Svensson fortsätter sitt föredrag – Paus före årsmötet
13.45	Årsmöte

För lunch krävs anmälan till Börje Jönsson –
borje.jn@gmail.com eller 070-863 12 17
senast 6 april. Lunchpris 100 kronor.

Eventuella motioner till årsmötet ska vara Börje
tillhanda senast 18 mars.

Välkomna till Hovmantorp!
Styrelsen

Henrik Svensson

är universitetslektor i geografi vid Högskolan i
Kristianstad. Hans speciella områden är historiska
kartor generellt, kartografisk historia, bakgrund
och tydningar av det historiska kartmaterialet,
skiftesreformerna och framför allt myter som är
förknippade med skiftena. Även en del kring torp
och backstugor, befolkningsutveckling, m.m.

Det är ganska goda förbindelser med Hovmantorp.
Från Växjö exempelvis avgår Regionbuss 218 kl 09.15
med ankomst Hovmantorp kl 09.40.
Öresundståg avgår från Växjö 09.48 - framme kl 10.04.
Återresa med buss kl 15.30 - framme i Växjö kl 16.00.